

CZU: 37.013

PENELURI CONSTRUCTIVISTE ALE FORMABILULUI MOZAICAL ÎN PEDAGOGIA COMPETENȚELOR

*Liliana POȘȚAN, dr. conf.,
Universitatea de Stat din Tiraspol, RM*

***Summary:** The article presents an eclectic reflection, with subjective essayistic nuances, on constructivism, generated by the arts, on the pedagogy of competences and on the mosaic prototyping of the student (formable).*

The three variables of the analysis are composite in nature, consisting of elements with known and unknown values. An increased degree of originality has the key term "mosaic formable" of analysis.

***Keywords:** Constructivism, formable, mosaical, pedagogy of skills, art.*

Denumirea articolului ne conduce spre o reflecție eclectică cu nuanțe subiectiv eseistice asupra constructivismului, generat de arte, asupra pedagogiei, orientată spre competențe și asupra prototipiei mozaicale a elevului (formabilului). Cele trei variabile ale analizei au caracter compozit, fiind alcătuite din elemente cu valori cunoscute și necunoscute. Un grad sporit de originalitate are termenul-cheie al analizei „formabil mozaical”. În procesul documentării asupra noțiunilor-cheie ale articolului am descoperit lucrarea „Mozaicul uman. Evoluția omului și originea raselor” (2018) a etologului și doctorului în biologie, Dorian Furtună, astfel, am continuat demersul investigational asupra formabilului mozaical în pedagogia competențelor cu încredere și curiozitate.

Constructivismul: între peneluri și teorii

Într-o percepere generală, a fi constructiv (ist) înseamnă a fi obiectiv, orientat spre acțiune și dezvoltare (construcție). În limbajul uzual, întâlnim deseori expresiile „fii constructiv”, „comportament constructiv”, „idee constructivă” etc.

Constructivismul (cunoscut și sub numele de Construcționism) este o perspectivă relativ recentă în epistemologie, potrivit căreia orice cunoaștere este construită, fiind condiționată de convenții, de percepția umană și de experiența socială. Prin urmare, cunoștințele noastre, ca element al competențelor, nu reflectă în mod necesar vreo realitate externă sau transcendentă. Realitatea este construită de fiecare individ, care îi conferă o semnificație unică, pornind de la propriile experiențe.

Constructivismul este consemnat, cu mai multe semnificații, în domeniul artelor, arhitecturii, matematicii, cunoașterii (tab. 1). [8]

Paradigma învățării prin construcția cunoașterii s-a conturat în anii 1980-1990, când studiul cognitiv a trecut de la studiile de laborator la cele din situațiile reale. În căutarea soluțiilor de rezolvare a situațiilor-problemă sau problemelor vieții reale, cunoștințele stocate în memorie trebuie restructurate, adaptate, transformate, procesate cu alte cuvinte. Construcția cunoașterii este dată de modul de procesare a informațiilor, pentru conturarea diferitelor soluții și apoi alegerea soluției celei optime. Paradigma constructivistă s-a afirmat în cercetarea

occidentală după anii '80 -'90, când s-au creat mai multe premise, între care abordarea tot mai critică a educației și a școlii tradiționale sau reconsiderarea experienței cognitive în învățământ. [ibidem, p.252]

Tabelul 1. Definiții ale constructivismului, conform DEX.

Constructivism	Curent artistic, care tinde să coboare creația artistică la nivelul unui tehnicism pur, golind arta de conținutul ei emoțional
	Curent în arhitectură care susține că forma arhitecturală trebuie să fie expresia exclusivă a structurii constructive a clădirii
	Concepție care recunoaște rolul activ, creator al gândirii în procesul cunoașterii.
	Concepție a școlii intuiționiste din filozofia matematicii, potrivit căreia activitatea constructivă, rațional-intuitivă este baza exigenței matematice.

Anterior au existat polemici asupra constructivismului, fiind conceptualizate două paradigme epistemologice constructiviste: „paradigma epistemologică constructivistă radicală” (Von Glasersfeld, 1974), asociată pragmatismului și paradigma epistemologică constructivistă conform lui Guba și Lincoln (1989, 1998), asociată postmodernismului.[12]

De la acest moment intrăm în zona cunoașterii marcată de un grad sporit de noutate și incertitudine.

Pentru o înțelegere mai intuitivă a constructivismului ne vom apropia de domeniul său genetic - artele plastice. Constructivismul a fost o filozofie artistică și arhitecturală care a luat naștere în Rusia la începutul secolului XX și a avut efecte majore asupra arhitecturii, sculpturii, designului grafic, designului industrial, teatrului, filmului, dansului, modei și muzicii într-o oarecare măsură. Sintagma „arta construcției” a fost utilizată pentru prima dată de către Kazimir Malevich ca termen deriziv, iar ca termen pozitiv, constructivismul apare pentru prima dată în „Manifestul realist” al lui Naum Gabo din 1920, apoi Aleksei Gan a folosit cuvântul drept titlu al cărții sale „Constructivism”.

În spațiul românesc, constructivismul se încetățenește prin intermediul integralismului - un curent literar românesc de avangardă din epoca interbelică bazat pe constructivism ce conținea elemente de dadaism, suprarealism sau futurism.

Manifestul integralismului, publicat în primul număr al revistei „Integral”, afirma: "Noi trăim definitiv sub semn citadin. Ritm-viteză... planetă de stindarde, uzine; dansul mașinilor pe glorie de bitum. O încrucișare de ere. Clase sociale coboară, economii inedite sunt construite. Proletarii impun forme".[11]

Constructivismul determină politicile și conceptele în domeniul educației de la începutul secolului XXI, deși are rădăcini ferm ancorate în prima jumătate a secolului XX.

Constructivismul în educație cuprinde, cel puțin, două direcții de cercetare – constructivismul cognitiv (Piaget, Bruner) și constructivismul social (Vigotski).

Constructivismul cognitiv este fundamentat pe teoria dezvoltării cognitive a lui Piaget conform căreia individul trebuie să-și “construiască” propria cunoaștere prin experiență. “Constructivismul cognitiv abordează cunoașterea la dimensiunea individuală.” (Eugen

Noveanu,1999). Astfel, individul isi va crea modele, scheme mentale care se modifica prin asimilare si acomodare Rolul profesorului este acela de a oferi si de a crea oportunitati in care elevul să se implice activ in propriul proces de învățare. El învață descoperind, având contact direct cu realitatea, cautând solutii, experimentând, greșind. Construirea realitatii apare ca rezultat al activitatii pe care o desfasoară elevul singur, sub îndrumarea discretă a profesorului, bazandu-se pe efortul de asimilare si acomodare al acestuia.

Constructivismul social, bazat pe teoria proximei dezvoltari a lui L. S. Vigotski isi propunea sa demonstreze natura psihologică si socială a constiinței, geneza socială a psihicului uman. Pentru el, activitatea umana nu se reduce la o înlantuire de reflexe sau de conduite de adaptare, ci implică o componenta de interactiune cu mediul, in cursul careia se transforma si subiectul. “Daca actiunea omului asupra naturii este mediata de un instrument, actiunea omului asupra conduitei sale sau a altor persoane este mediata de sisteme semiotice (in primul rand limbajul) elaborate social de experienta generatiilor anterioare; insusirea acestor instrumente de actiune si de gândire se realizeaza printr-o practica de cooperare sociala.” [8]

Interacțiunea didactică constructivistă, se sprijină, cel puțin, pe două teorii pe larg validate de practica educațională: Teoria lui Piaget asupra genezei și mecanismelor gândirii, denumită teoria operațională, și Teoria ZPP (zona proximei dezvoltări) a lui Vigotski, având următoarele caracteristici:

- oferă reprezentări multiple ale realității,
- evită simplificarea excesivă și reprezintă complexitatea lumii vii,
- pune accent pe solicitările autentice în contexte semnificative,
- oferă medii de învățare naturale și bazate pe cazuri concrete,
- încurajează reflecția critică asupra experienței,
- permite construirea cunoștințelor în funcție de conținut sau context,
- permite construirea în colaborare a cunoștințelor.

Modelul constructivist al învățării, ofera proiectoarelor de curricula un set taxonomic „pragmă”(acțiune), care să favorizează învățarea ca descoperire de noi adevăruri versus acumulare de informații transmise de către alții: a cerceta, a căuta, a întreba, a combina, recombina, procesa informațiile, a atribui sensuri și semnificații personale informațiilor cu care se operează.

Tabelul 2. Manifestări constructiviste în domeniul artelor plastic și a educației.

Constructivismul în artele plastice	Constructivismul în educație
Distrugerea canoanelor tradiționale și căutarea altor forme și principii estetice (la inceputul sec. XX) Artă "industrială" sau "clădire" Arta este un mijloc destinat exclusiv designului artistic al obiectelor de zi cu zi, utilitare, practic aplicabile. Forma expresivă laconică a operelor, lipsită de toate "frumoasele" și "ornamentele", ar trebui să fie cât mai	Nu oferim răspunsuri, dar căutam metode de obținere a răspunsurilor Învățarea activă și prin descoperire Realitatea este construită de fiecare individ, care îi conferă o semnificație unică, pornind de la propriile experiențe. Elevul nu transferă pur și simplu cunoștințele provenind din lumea externă în memoria sa, ci construiește propriile interpretări ale lumii, pornind de la interacțiunile sale cu aceasta.

<p>funcțională posibil și concepută pentru o utilizare convenabilă în producția de masă (de aici termenul "artă de producție").</p> <p>Constructivismul combinație inseparabilă a principalelor elemente ale culturii industriale cu spațiul poziție (Vasili Kandinsky).</p> <p>Constructivismul în rândul mai multor stiluri și tendințe în artă a fost format pe baza futurismului rus, în special sub influența așa-numitelor "contra-reliefuri" - colaje diferite de factori realizate din diverse materiale.</p> <p>Artă geometrică abstractă.</p> <p>Constructivismul a înglobat avangadrismul, a îngragit forma și materia.</p>	<p>Cunoașterea este deschisă negocierii și, în acest sens, contextul social joacă un rol major în învățare.</p> <p>Individul isi creează modele, scheme mentale care se modifica prin asimilare si acomodare</p> <p>Rolul profesorului este de a oferi si de a crea oportunitati în care elevul să se implice activ în propriul proces de învățare.</p> <p>Elevul învață descoperind, având contact direct cu realitatea, cautând solutii, experimentând, greșind.</p> <p>Construirea realitatii apare ca rezultat al activitatii pe care o desfășoară elevul singur, sub îndrumarea discretă a profesorului, bazandu-se pe efortul de asimilare si acomodare</p> <p>Activitatea educatorului constructivist se centreaza mai puțin pe instruire si mai mult pe construirea structurilor cognitive si a competentelor fizice, emotionale, sociale si atitudinale ale copiilor.</p> <p>Constructivismul permite dezvoltarea globală si optimală a fiecarui copil, dar presupune totodata o serie de transformari ale ambientului educational, ale modului de organizare a învățării și a practicilor</p> <p>Strategiile constructiviste de învățare valorifică nu doar situațiile planificate de învățare, ci și pe cele spontane cum ar fi: jocul, curriculumul la alegere, învățarea prin cooperare sau învățarea prin descoperire.</p>
--	--

Formabilul mozaical în pedagogia competențelor

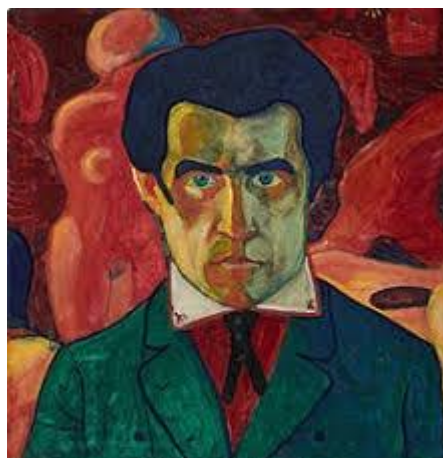
Din punctual nostru de vedere, mozaicul, similar omului, cuprinde un sistem bogat de semnificare, fiind formă, materie, semnificație, artă, acțiune, produs, rezistență, creație, logică, intuitivitate. Mozaicul oferă perceperea unui întreg finit prin asamblarea unor componente diferite ca formă, culoare, structură. Deși urmează o logică constructivă, mozaicul nu se teme de abaterea-greșală, abaterea-spontanietate, abaterea-creativă.

Etologul, Dorian Furtună, în lucrarea „Mozaicul uman. Evoluția omului și originea raselor” (2018) susține că, originea omului este una mozaicală: „specia Homo sapiens a avut de la bun început o origine multiplă, adică au existat mai multe populații arhaice de protosapienși care, împreună, prin încrucișare, au contribuit la consolidarea unei specii unitare, din care provenim noi toți. Apoi, tot în mod mozaical, prin diverse adaptări ecologice și prin încrucișări ale sapienșilor cu alte specii de hominini s-au format rasele umane”. [3] Pornind de la această ipoteză, printr-un argument deductiv, am putea lansa speculația că oamenii secolului XXI (care, la acest moment, au vârsta de până la 20 de ani) au structuri ereditare, sociale, culturale,

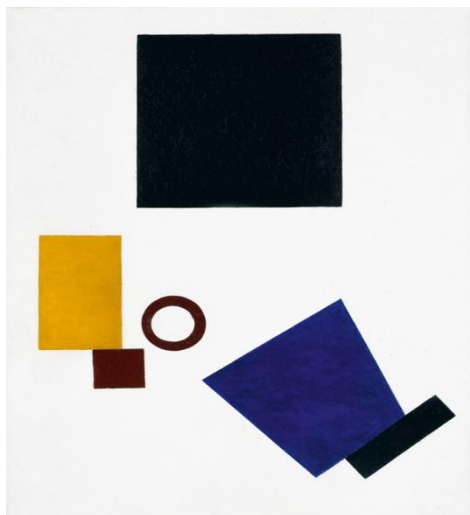
intelectuale, axiologice mozaicale, aidoma creațiilor artistice constructiviste. Ei sunt numiți și caracterizați ca generații Cristal și Indigo.

M.H. Maxy. Femeie cîntând la chitară

Kazimir Malevici, Autoportret (1910-1911)

Kazimir Malevici. Autoportret bidimensional, 1915

Vasili Kandinski – Composition VIII, 1923

Mozaicul competențelor

Logica competențelor a invadat câmpul educației de aproape două decenii și se înscrie în mișcarea critică a concepției dominante, conform căreia educația/formarea urmărește în principal transmiterea unor cunoștințe formalizate (Stanciu Mihai). [5]. Această perioadă se mai caracterizează prin trecere/tranziție de la „pedagogia obiectivelor” la „pedagogia competențelor”. Totodată, trebuie de menționat existența mai multor probleme discutabile pe dimensiunea „competențe”: definirea competenței, structura competenței, operaționalizarea competenței, gradualitatea manifestării competenței, proiectarea competențelor, formarea și evaluarea competențelor, interacțiunea diferitelor categorii și tipuri de competențe etc.). [ibidem, p.3]

Problema finalităților procesuale ale educației, formulate în termeni de competențe, ca resurse (individuale și colective) de atingere a misiunii educației la nivel de sistem, [1, art.5] este

abordată din variate perspective de către conceptori de politici educaționale, elaboratori de curricula, angajatori, cercetători. [4]

Pedagogii își construiesc demersurile curriculare după modelul trinivellar de formare a competenței – *cunoaștere, aplicare, integrare*.

Angajatorii discută despre un triunghi al competenței, format din unități *profesionale, functionale și sociale* (OECD, 2000): acțiunea autonomă și reflexivă (interacțiunea cu mediul fizic și social, adoptarea de decizii, elaborarea proiectelor individuale etc.); utilizarea interactivă a instrumentelor și mijloacelor (limbaj, modele de cunoaștere, instrumente tehnice etc.); participarea și funcționarea în grupurile sociale eterogene (dezvoltarea relațiilor interpersonale, sociale etc.)

Alte proiecții ale competențelor le regăsim în cadrul Memorandum-ului privind Educația Permanentă al Comisiei Europene (Lisabona, 2000) unde sunt enunțate „noi competențe de bază pentru toți”: capacități în domeniul tehnologiei informației, alfabetizare digitală; deprinderi și abilități în domeniul limbilor străine; cultură tehnologică; abilități antreprenoriale; competențe sociale.

Delors, (2000) în raportul cu privire la educație realizat pentru UNESCO, pune în discuție nevoia consolidării a celor patru piloni ai educației pentru secolul XXI: *a învăța să știi, a învăța să faci, a învăța să muncești împreună cu alții, a învăța să fii*.

Un loc special în cadrul analizelor efectuate se rezervă competențelor de învățare de ordin înalt, competențelor cross curriculare: gândire critică, rezolvare de probleme etc. [9]

În contextul realităților impuse de pandemia COVID19, Comisia Europeană a prezentat la 1 iulie 2020, Agenda pentru competențe în Europa în vederea obținerii unei competitivități durabile, a echității sociale și a rezilienței. Agenda prezintă 12 acțiuni emblematice:

- Un pact pentru competențe;
- Consolidarea informațiilor privind competențele;
- Sprijin din partea UE pentru acțiuni naționale strategice de sporire a nivelului de competențe;
- Propunere de Recomandare a Consiliului privind educația și formarea profesională pentru competitivitate durabilă, echitate socială și reziliență;
- Implementarea inițiativei privind universitățile europene;
- Competențe care să vină în sprijinul dublei tranziții verde și digitale;
- Creșterea numărului de absolvenți din domeniile STEM și promovarea competențelor antreprenoriale și transversale;
- Abilități de viață;
- Inițiativa privind conturile personale de învățare pe tot parcursul vieții;
- O abordare europeană pentru micro-certIFICATE;
- Noua platformă Europass;
- Îmbunătățirea cadrului propice pentru deblocarea investițiilor private și a investițiilor făcute de statele membre în competențe.

Agenda europeană a competențelor este un plan pe cinci ani pentru a ajuta persoanele fizice și întreprinderile să-și dezvolte competențele prin:

- consolidarea competitivității durabile, astfel cum se prevede în Acordul verde European,

- asigurarea echității sociale, punerea în practică a primului principiu al Pilonului european al drepturilor sociale: accesul la educație, formare și învățare pe tot parcursul vieții pentru toată lumea, oriunde în UE,
- consolidarea rezilienței pentru a reacționa la crize, pe baza lecțiilor învățate în timpul pandemiei COVID-19. [10]

Constructivismul prin cele doua directii de cercetare - cognitiva si sociala, delibereaza intre abordarea *centrupetă* si *centrifugă* a invatarii in raport cu elevul.

Constructivismul cognitiv abordeaza cunoasterea la dimensiunea individuala (Eugen Noveanu, 1999), astfel, individul își va crea modele, scheme mentale care se modifică prin asimilare si acomodare. El învață descoperind, având contact direct cu realitatea, cautând solutii, experimentând, greșind. Construirea realitatii apare ca rezultat al activitatii pe care o desfasoară elevul singur, sub îndrumarea discretă a profesorului, bazandu-se pe efortul de asimilare si acomodare al acestuia. Acest tip de invatare centripet este orientat spre formarea/dezvoltarea la elevi a unitatilor de comptenta *a sti, a sti sa faci*, inscriindu-se în cerințele liberalismului european referitoare la faptul că „libertatea trebuie definită în raport cu omul ca individ, nu cu grupuri sociale tratate distinct de indivizii care le alcătuiesc”.

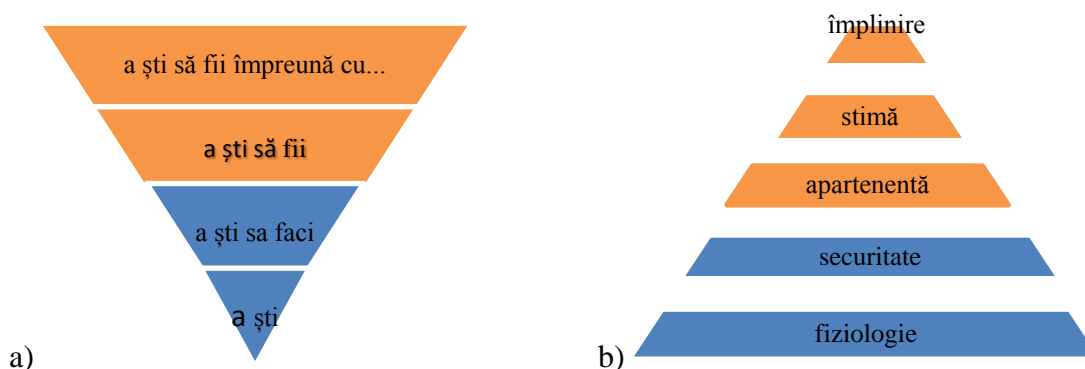
Constructivismul social, bazat pe teoria proximei dezvoltari a lui L. S. Vîgotski isi propunea sa demonstreze natura psihologică si socială a constiinței, geneza socială a psihicului uman, fiind un concept centrifug, care implică o componenta de interactiune a omului cu mediul, în cursul careia se transforma si subiectul. Practica de cooperare sociala se realizeaza, în special prin formarea/dezvoltarea unitatilor de comptenta *a sti sa fii, a sti sa fii impreuna cu...*

Evolutiv, epistemologia constructivistă abordează modelele liberal și social de dezvoltare și interacțiune a omului cu realitatea individuală, socială și economică: de la „construcția” propriei cunoasteri prin experienta, la însușirea instrumentelor de actiune si de gândire prin practica de cooperare sociala.

Extinderea elementelor constitutive ale competenței *de la a sti spre a sti să fii împreună cu...* atestă deficitul competentelor sociale, manifestate non-internet de către generațiile digitalizate, dar și fortificarea rolului atitudinilor și conturarea *suportului valoric al competenței*. Modelul quadratic al competenței (Delors) echilibreaza actiunile „pragma” si „axia” ale persoanei competente intro economie competitiva si o societate coeziva si modereaza abordarea liberala a educatiei prin introducerea unitatii de comptenta *a învăța să muncești/fii împreună cu alții*.

Extinderea elementelor constitutive ale competenței *de la a sti spre a sti să fii împreună cu...* atestă deficitul competentelor sociale intro societate cu profunde schimbari politice, economice si sociale, precum e cea din Moldova, dar și fortificarea rolului atitudinilor și conturarea *suportului valoric al competenței*. [8]

Pentru conturarea ideilor, în acest articol am recurs la peneluri constructiviste - forme, facturi și coleje ideatice, or pedagogia competențelor se pretează graficității în aspectele sale constructive de formă, fond, interacțiune, complementaritate. De exemplu, demersul educațional axiologic al competențelor are la bază două piramide: cea a nevoilor și a ce a competentelor.

Figura 1. (a) Piramida competențelor; (b) Piramida nevoilor .

Echivalentul verbal al reprezentării grafice de mai sus este următorul: demersul axiologic al competențelor are drept rezultat satisfacerea de către om a nevoii de apartenență, stimă și împlinire și valorificarea de către formabil a competențelor de a ști să fie și a ști să convețuiască.

Concluzii:

Pedagogia competențelor profesată într-o cheie constructivistă este una avangardistă și futuristă, iar forma ca expresie semantică este esența pedagogiei competențelor: nu oferă răspunsuri, dar sugerează formabilului mozaical metode de căutare a răspunsurilor.

În cheie unul manifest constructivist, nu voi face o concluzie rezumativă a lucrării, dar voi sugera (or sugestia este penel constructivist) formarea ochiului de artist al profesorului pentru a surprinde caracterul mozaical al formabililor, în special al generației „milenialilor”.

BIBLIOGRAFIE

1. Codul Educației al Republicii Moldova, 2014, art. 5 / disponibil pe <http://lex.justice.md/md/355156>
2. FILIP, E. Liberalism și dezvoltare. Principii pentru o educație liberală. Iași: Lumen, 2009. p. 43.
3. FURTUNĂ, DORIAN. Mozaicul uman. Evoluția omului și originea raselor, Chișinău: Lexon-Prim, 2018, ISBN: 978-9975-139-68-7, 456p.
4. GREMALSCHI, A. Ghid practic de elaborare a curriculumului pentru învățământul profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar. Chisinau, 2014.
5. GUȚU, VLADIMIR. Competența – abordare situațională, structurală și metodologică. In: Studia Universitatis (Seria Științe ale Educației) . 2018, nr. 5(115), pp. 3-12. ISSN 1857-2103
6. NOVEANU, E. Constructivismul în educație. În: Revista de Pedagogie, 1999, 7-12.p. 7-16, disponibil pe: <http://inovatie.numeris.com.ro/E.Noveanu-Constructivismul.pdf>
7. POSTAN, LILIANA. The optimization of liberal and social competencies: reflections in the context of constructive education, In International Journal of Innovative Technologies in Social Science ISSN 2544-9338, 4(8), Vol.1, June 2018, disponibil pe: <https://wsconference.com/>

8. POSTĂN, LILIANA. Constructivismul în educație: optimizarea valențelor liberale și sociale ale competențelor. In: Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice Psihopedagogia învățământului primar și preșcolar. Vol. 4, 10-11 martie 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2018, pp. 252-254. ISBN 978-9975-76-232-8
9. POSTĂN, LILIANA. Optimizarea valențelor liberale și sociale ale competențelor: reflecții în contextul educației constructiviste. In: *Acta et commentationes (Științe ale Educației)*. 2018, nr. 3(14), pp. 93-98. ISSN 1857-0623. P. 94
10. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en>
11. https://www.academia.edu/23675193/Introducere_la_volumul_Manifestele_futurismului_de_F_T_Marinetti
12. <https://www.cairn.info/revue-management-et-avenir-2011-3-page-372.htm>